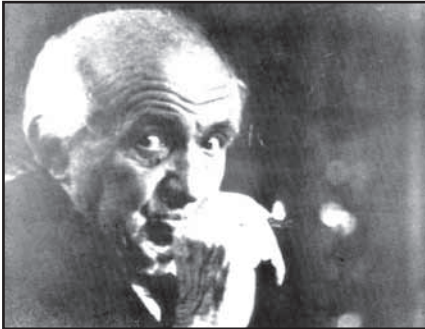

VÁROSKÉP LENGYEL ECSETTEL

Kiss Gy. Csaba az ELTE Művelődéstörténeti Tanszék egyetemi docense, kandidátus. József Attila-díjas irodalomtörténész. Oktatási területe a 19. századi közép-európai művelődéstörténet és a nacionalizmus Közép-Európában (19-20. század). Német, lengyel, francia, szlovák, horvát nyelven beszél. Több külföldi egyetemen (Zágráb, Nyitra, Prága, Krakó) vendégtanárként oktatott. Hódmezővásárhelyi előadásán megismerkedhettünk Stanislaw Vincenz író városunkban töltött idejével és a lengyel-magyar kapcsolat, a Szolidaritás történetével, hatásaival. Az alábbiakban bemutatja a város és vendéglátói: dr. Vészy Mátyás — apja Weisz Ignác Szabadkáról áttelepült kereskedő — Hódmezővásárhelyi tiszteletbeli ügyésze és feleségének, dr. Wágner Lilla író, jogász Stanislaw Vincenzre gyakorolt hatását.

STANISŁAW VINCENZ
(1888-1971)
lengyel író

1943 júniusában töltött néhány napot Vásárhelyen. Háborús menekültként tartózkodott Magyarországon. Megfigyeléseit, benyomásait emlékezetes esszéiben örökítette meg. *Hódmező (Pole bobrowe)* címmel jelent meg ez az írása még abban az évben Budapesten — lengyelül —.

Vincenz Svájcban, a Genfi-tó partján, Pully városában halt meg. Később Krakóban temették újra.

Stanislaw Vincenz a XX. századi lengyel irodalom klasszikusa, akit hazájában is csak a halála után fedeztek föl. Jelentőségét, gondolkodásmódját tekintve bizonyos mértékig Hamvas Bélához hasonlítható. Annyi különbséggel, hogy a magyar író a kommunizmus alatt belső emigrációba vonult, Vincenz pedig a második világháború kitörésekor hagyta el szülőföldjét, s évtizedeken keresztül külföldön élt. Életművének jelentős része hazájától távol született. Magyarországra közel százéredmagával érkezett. Először Budán lakott, majd 1941 után Nógrádverőcén. A lengyel menekültek kulturális életének egyik vezető személyisége volt. Nálunk is folytatta *A havasi legelőn* című nagyszabású regényfolyamát az Erdős Kárpátok népének kulturális emlékezetéről.

Kapcsolatba került a magyar szellemi élet számos képviselőjével, Wágner Lilla író és férje hívta el egy vásárhelyi kirándulásra. Wágner Lilla (1903-1978) elfeledett író, versek, regények szerzője, a lélektani antropológia kutatója. Férje pedig a neves vásárhelyi polgárcsaládból származó Vészy Mátyás (1892-1959) budapesti ügy-

véd, aki részt vett a nemzeti ellenállási mozgalomban, Szentgyörgyi Albert csoportjával állt kapcsolatban. A lengyel író az ő vendégként töltött néhány napot a városban és környékbeli tanyáikon. Ennek az utazásnak az élményeit foglalta össze a városról és a magyar Alföld világról írt tájesszéjében.

Vincenz tudatosan és módszeresen igyekezett megismerni a befogadó országot, ekkor valamennyire beszélt is már a nyelvünket. Néprajzi tanulmányokat (Györffy István, Gunda Béla nevét említi) olvasott, fölkereste a szegedi és a vásárhelyi múzeumot is. Leírja, miképpen próbált – sikerrel, sikertelenül – szóba elegyedni a helybeli gazdákkal. Hosszú ideje érdekelte a táj mítosza, hogy milyen hatással vannak a földrajzi-éghajlati tényezők a mentalitásra. Mint hegyvidéki embert különösen érdekelte, mi módon ragadható meg az alföldi táj és ember sajátossága. Érdemes sorra venni a lengyel író Alföld- és Hódmezővásárhely-képének néhány jellegzetes részletét. Az eléje táru-
ló látványról írja: „Táj szép kilátás nélkül, domborulatok és tájelemek csoportosulása nélkül. A részletek belemerülnek az elem végtelenségébe, az ég, a felhők térségeibe”. A történelem, a táj és a benne élő ember viszonya foglalkoztatta Vásárhelyen járva is: „...a magyar Alföld e szegletének nincs sem heroikus, sem anekdotikus múltja. [...] Benne van a nemzet életének folyamatos jelenléte.” - olvassuk bevezető fejtegetéseit. Így mutatja be a pusztát: „bár megművelte és kiaknázta az ember; még mindig végtelen, érintetlen és részletek nélküli térség, pontosabban részletei rejtve maradnak, beleolvadnak a térbe”. A kárpáti szülőföldje szomszédságában eredő Tisza mítikus alakban jelenik meg előtte az Alföldön kétféle természetével: „E föld rettegett és jótékony, a feketeföldet öntöző, és a feketefölddel, e vidék gazdagságával teli hullámokat görgető istensége”. Táj, természet és ember itteni kapcsolatából azt szűri le az író, hogy az alföldi pusztán magára maradó ember számára törvényszerű létforma a fegyelemmel és szervezethez kapcsolódó párosuló találékonyság és szabadság. „Az emberen kívüli elemekkel a konok akaratot, a józan ész és a kitartó szüntelen munkát helyezi szembe az alföldi ember.”

„...egyedülálló parasztváros, a környék tisztán paraszti központja” - olvassuk Vásárhelyt bemutató sorait, „provinciális a szó elsődleges, ám legjobb értelmében is,

jómódú és tiszta, teljesen nyugodt, alig hihető, hogy manapság létezhet ilyesmi Európában”. A városkép további rajzolatai: „Utcaín egyszerűen végtelen sorokban követik egymást a keskeny, földszintes, zárt és önmagukba forduló, utcai ablak nélküli házak, zárkóztak és rendezettek, mint az idevalósi emberek”.

A vásárhelyi ember külső megjelenésében a keleties jegyeket veszi észre. „Többiségük kálvinista, mértékletes, szűkszavú, komoly, sőt melankolikus, de jószívű.

[...] Láttam őket a templomban is, összeszedettek, gondolataikba mélyedve, csendben ülnek, vagy lelkesen és komolyan énekelnek”.

Vincenz ebben a tájban, ebben a közegeben a magyarság egyik jellegzetes arcát látja. A magyarságét, amelynek tényleges nemzeti sajátossága szerinte a szellem és a föld kölcsönhatásának eredménye: a nyelv. Ugyanaz a föld és ugyanaz a nyelv teremti őket mindig újjá – írja esszéjének záró részében.

Kiss Gy. Csaba (Krakkó, 2010.)
(f. www.bialczynski.wordpress.com)

Stanislaw Vincenz *Hódmező* című írása magyarul is megjelent a „Tájak – történelemmel” című kötetben (Jelenkor Kiadó, Pécs 1994.) Szenyán Erzsébet fordításában.

(forrás: NLVK Helyismereti Gyűjtemény)